

2.1. ES Skaitmeninių paslaugų akto ir Skaitmeninės rinkos akto svarba Lietuvai

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Privatinės teisės institutas

Prof. dr. Paulius Pakutinskas

E. paštas: paulius.pakutinskas@mruni.eu

Dokt. Karolis Šikšnys

E. paštas: kasiksny@stud.mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-13

Santrauka. Straipsnyje analizuojami du 2022 metų pabaigoje paskelbti ir įsigalioję Europos Sąjungos (ES) reglamentai – Skaitmeninių paslaugų aktas ir Skaitmeninės rinkos aktas, kuriais įvedamos reikšmingai naujos skaitmeninės paslaugų teikimo ir skaitmeninės rinkos dalyvių veikimo rinkoje taisyklės, kuriomis siekiama apginti skaitmeninių paslaugų naudotojų teises bei interesus ir paskatinti ES skaitmeninės rinkos plėtrą ir pažangą. Minėti reglamentai reikšmingai keičia skaitmeninių paslaugų rinką, nes lyderiaujantiems skaitmeninių paslaugų teikėjams numatomos naujos papildomos imperatyvaus pobūdžio pareigos, o ES sukuria naujus šių lyderiaujančių skaitmeninių paslaugų tiekėjų priežiūros instrumentus. Skaitmeninių paslaugų aktu ir Skaitmeninių rinkų aktu iš esmės siekiama perkelti dalį dominuojančių skaitmeninių paslaugų teikėjų turimos galios mažesniems jų konkurentams, verslo klientams ir galutiniams naudotojams (vartotojams).

Reikšminiai žodžiai: skaitmeninės paslaugos, skaitmeninė rinka, elektroninė komercija, prieigos valdytojai, Europos Sąjungos teisė, Skaitmeninių paslaugų aktas, Digital Services Act, DSA, Skaitmeninės rinkos aktas, Digital Markets Act, DMA.

Įvadas

2020 m. gruodžio 15 d. Europos Komisija, įgyvendindama planą „Skaitmeniniam amžiui prisitaikiusi Europa“ (angl. *A Europe Fit for the Digital Age*), pristatė skaitmeninių paslaugų akto paketą, kurį sudarė du nauji Europos Sąjungos reglamentų projektai: (a) Skaitmeninių paslaugų aktas (angl. *Digital Services Act*) (toliau – DSA) ir (b) Skaitmeninės rinkos aktas (angl. *Digital Markets Act*) (toliau – DMA)¹. Šių reglamentų projektus Europos Komisija pristatė kaip Europos Sąjungos atsaką į poreikį reguliuoti skaitmeninę erdvę sukuriant sistemą, kuri tiek apsaugotų vartotojus, tiek remtų naujoves skaitmeninėje ekonomikoje. Todėl akivaizdu, kad Europos Komisiją sukurti naują teisinį reguliavimą labiausiai inspiravo nepakankama vartotojų apsauga ir Europos Sąjungos (toliau – ES) atsilikimas didžiųjų valstybių lenktynėse dėl viešpatavimo skaitmeninėje ekonomikoje. Europos Komisija taip pat yra ne kartą pabrėžusi, kad ES skaitmeninių paslaugų teisinė sistema yra pasenusi, nes Elektroninės komercijos direktyva 2000/31/EB (toliau – E-Komercijos direktyva)² buvo priimta dar 2000 metais, o per 20 metų skaitmeninės technologijos, verslo modeliai ir paslaugos reikšmingai keitėsi. Pažymėtina, kad Europos Komisija net neiden-

1 Europos Komisija, „The Digital Services Act package“, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>.

2 „2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos Direktyva)“, OL L 178, 2000, p. 1–16, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32000L0031>.

tifikuodavo konkrečių E-Komercijos direktyvos trūkumų, kadangi galiojęs teisinis reguliavimas buvo konceptualiai pasenęs. Galiausiai, 2022 m. spalio 19 d. Europos Parlamento ir ES Tarybos priimtas DSA buvo publikuotas ES oficialiajame leidinyje³ ir šiuo metu yra įsiteisėjęs. Atitinkamai, 2022 m. spalio 12 d. DMA buvo publikuotas ES oficialiajame leidinyje⁴ ir įsigaliojo nuo 2022 m. lapkričio 1 d. Taigi, jau dabar ES reglamentai – DSA ir DMA – yra tapę ne tik ES, bet ir Lietuvos teisinės sistemos dalimi. Toliau autoriai pateiks DSA ir DMA reguliavimo reikšmingiausias naujoves ir tikėtiną jų poveikį.

2.1.1. Skaitmeninių paslaugų akto (DSA) reguliavimo pokyčiai ir poveikis

2000 metais priėmus E-Komercijos direktyvą, buvo pradėta reguliuoti tarpininkavimo paslaugų teikėjų veikla elektroninėje erdvėje. E-Komercijos direktyva turėjo pašalinti esminius skirtumus tarp skirtingų valstybių narių nacionalinio reguliavimo dėl internetu teikiamų paslaugų, todėl šioje nedidelės apimties direktyvoje buvo nustatyti pagrindiniai reikalavimai elektroniniu būdu sudaromoms sutartims, tarpininkavimo paslaugų teikėjų pareigos informuoti vartotojus ir net nustatyti tarpininkavimo paslaugų teikėjų atleidimo nuo atsakomybės atvejai. Nepaisant gausių technologinių pokyčių, kurių XX amžiaus pabaigoje rengėjai nenumatė, E-Komercijos direktyva atliko gana reikšmingą vaidmenį Europos Sąjungos skaitmenizavimosi etape⁵.

Nors gali susidaryti įspūdis, kad DSA yra visiškai naujas, revoliucinis teisės aktas, reguliuojantis skaitmeninių paslaugų teikimą Europos Sąjungoje, tačiau DSA yra laikytinas modernizuota E-Komercijos direktyva. Pavyzdžiui, DSA yra iš esmės išlaikomi E-Komercijos direktyvoje nustatyti tarpininkavimo paslaugų teikėjų atsakomybės principai ir pati tarpininkavimo paslaugų samprata. Vis dėlto DSA žengia daug toliau nei E-Komercijos direktyva, nes per daugiau kaip 20 metų skaitmeninė erdvė ir įvairios elektroninės prekių ir paslaugų platformos tapo neatsiejama visuomenės gyvenimo dalimi, todėl tarpininkavimo paslaugų teikėjų atsakomybė skaitmeninėje erdvėje, kova su neteisėtu turiniu ir dezinformacija, masinis duomenų rinkimas tapo reikšmingomis problemomis. Aktualumą prarandančią E-Komercijos direktyvą valstybės narės kurį laiką bandė kompensuoti nacionaliniu reguliavimu⁶, tačiau skirtingi nacionaliniai įstatymai neigiamai veikia vieną iš ES pagrindų – vieningą vidaus rinką. Atitinkamai, kuriant DSA, buvo siekiama sukurti išsamų naujų taisyklių rinkinį visoms skaitmeninėms paslaugoms (įskaitant socialinę mediją, internetines prekyvietes) ir nustatyti naujas privalomas ir visos ES mastu suderintas taisykles, turinčias didelį poveikį įvairioms skaitmeninėms paslaugoms, sukuriančioms vartotojams prieigą prie prekių ir paslaugų. Kitaip tariant, DSA siekiama sukurti saugią, prognozuojamą ir patikimą skaitmeninę erdvę garantuojančias taisykles. Dėl šių priežasčių E-Komercijos direktyva, kurios įgyvendinimas priklausė valstybių narių diskrecijai, pakeičiama išsamiau ir tiesioginio tai-

3 „2022 m. spalio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2022/2065 dėl bendrosios skaitmeninių paslaugų rinkos, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2000/31/EB (Skaitmeninių paslaugų aktas)“, OL L 277, 2022, p. 1–102, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.277.01.0001.01.LIT&toc=OJ%3AL%3A2022%3A277%3AFULL.

4 „2022 m. rugsėjo 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2022/1925 dėl atvirų konkurencijai ir sąžiningų skaitmeninio sektoriaus rinkų, kuriuo iš dalies keičiamos direktyvos (ES) 2019/1937 ir (ES) 2020/1828 (Skaitmeninių rinkų aktas)“, OL L 265, 2022, p. 1–66, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R1925&from=EN>.

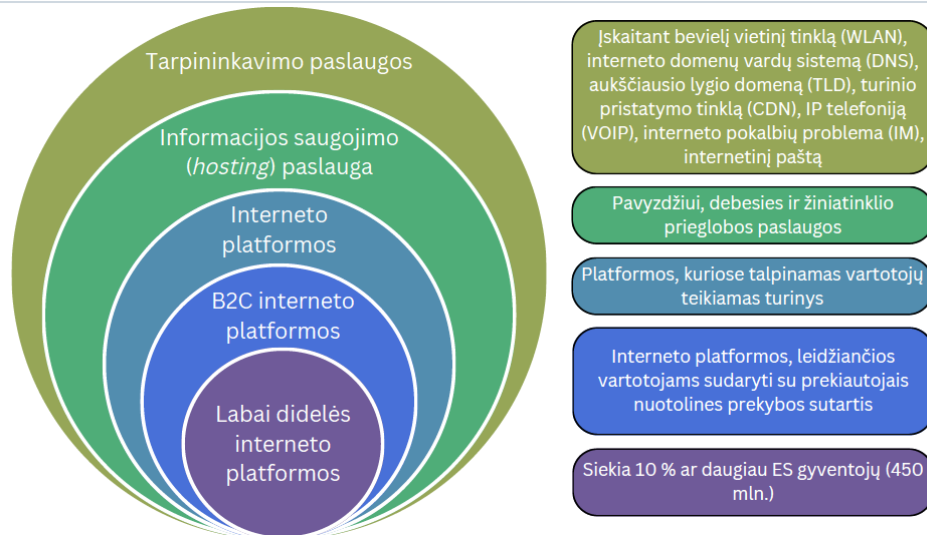
5 Sebastian Felix Schwemer, „Digital Services Act: A reform of the e-Commerce Directive and much more“, *Research Handbook on EU Internet Law* (2022): 18, <https://ssrn.com/abstract=4213014>.

6 Florina Pop, Jannigje Bezemer ir Laura Grant, „The Digital Services Act: creating accountability for online platforms and protecting users’ rights?“, *European Institute of Public Administration* (2022), <https://www.eipa.eu/blog/the-digital-services-act-creating-accountability-for-online-platforms-and-protecting-users-rights/>.

kymu reglamentu – DSA. Praktiškai globalų šio reglamento taikymą užtikrina nuostata, kad DSA taikomas tarpininkavimo paslaugoms, kurių gavėjų įsisteigimo arba gyvenamoji vieta yra Europos Sąjungoje, neatsižvelgiant į tokių tarpininkavimo paslaugų teikėjų įsisteigimo vietą (DSA 2 str. 1 d.). Taigi, vien iš šios nuostatos galima suprasti, kad DSA yra orientuotas į ES vartotojų teises ir apsaugą bei pasaulinių tarpininkavimo paslaugų teikėjų pareigas. Atitinkamai, DSA lems naujų santykių tarp internetinių platformų, vartotojų ir reguliavimo institucijų pradžią.

Prieš detaliau atskleidžiant DSA reguliavimą svarbu pabrėžti, kad DSA išlaikė E-Komercijos direktyvoje pateiktą tarpininkavimo paslaugų sampratą ir apibrėžimą (DSA 3 str. (g) pnk.). Tarpininkavimo paslaugomis ir toliau laikomos trys skaitmeninės paslaugos: (a) paprasto perdavimo (angl. *mere conduit*) paslauga, (b) laikino informacijos saugojimo⁷, kuri kitaip vadinama podėliavimu⁸ (angl. *caching*) paslauga, (c) informacijos saugojimo⁹, kuri kitaip vadinama prieglobos¹⁰ (angl. *hosting*) paslauga.

Tačiau, kitaip nei E-Komercijos direktyva, DSA kategorizuoja tarpininkavimo paslaugų teikėjus pagal paslaugos pobūdį ir dydį į penkias kategorijas: (a) visi tarpininkavimo paslaugų teikėjai, (b) *hostingo* paslaugų teikėjai, (c) interneto platformos teikėjai, t. y. *hostingo* paslaugų teikėjai, kurių paslauga apima paslaugos gavėjų informacijos saugojimą ir skleidimą visuomenei (pvz.: internetinės prekyvietės, socialinės medijos platformos), (d) interneto platformų, leidžiančių vartotojams sudaryti su prekyautojais nuotolines prekybos sutartis, teikėjai, (e) labai didelių interneto platformų ar labai didelių internetinės paieškos sistemų teikėjai, t. y. interneto platformų, kurios teikia paslaugas Europos Sąjungoje vidutiniškai 45 mln. ar daugiau aktyvių paslaugos gavėjų per mėnesį (pvz., „Facebook“, „Instagram“, „Youtube“, „Amazon“, „Google Search“), teikėjai. Atitinkamai toliau pateikta grafinė DSA skaitmeninių tarpininkavimo paslaugų ir jų teikėjų kategorizacija (1 pav.):

7 Sąvoka „laikinas informacijos saugojimas“ yra naudojama Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymo 13 str., nors įgyvendinamos E-Komercijos direktyvos 13 str. naudojama sąvoka „spartinimas“.

8 Sąvoka „podėliavimas“ yra naudojama DSA 3 str. (g) (ii) pnk.

9 Sąvoka „informacijos saugojimas“ yra naudojama Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymo 14 str., nors įgyvendinamos E-Komercijos direktyvos 14 str. naudojama sąvoka „informacijos pateikimas internete“.

10 Sąvoka „priegloba“ yra naudojama DSA 3 str. (g) (iii) pnk. ir Lietuvos Respublikos kibernetinio saugumo įstatymo 2 str. 2 d.

2.1.1.1. Tarpininkavimo paslaugų teikėjų pareigos

Taisyklės minėtoms tarpininkavimo paslaugų teikėjų kategorijoms sukurtos taip, kad tarpininkavimo paslaugų teikėjams, turintiems didesnę poveikį visuomenei, taikomos didesnės apimtys ir griežtesnės taisyklės (pareigos). Principinė Europos Komisijos komunikuojama DSA nuostata – kas yra neteisėta neskaitmeninėje erdvėje, tas turi būti pripažįstama neteisėta ir skaitmeninėje erdvėje¹¹. Atitinkamai, DSA numato imperatyvą – neteisėto turinio (pvz.: suklastotos ar pavojingos prekės) šalinimą skaitmeninėje erdvėje. Taigi, DSA pasirinkta ne reguliuoti žalingą turinį, bet nustatyti taisykles, kurios padėtų kovoti su neteisėtu turiniu¹². Dėl šios priežasties DSA tarpininkavimo paslaugų teikėjams numato naujas pareigas, kurių tikslas – užkirsti kelią neteisėtam turiniui:

- 1) *hostingo* paslaugų teikėjai privalo sukurti lengvai prieinamą ir patogią pranešimų apie galimai paslaugoje esantį neteisėtą turinį sistemą ir atitinkamai priimti aiškius ir motyvuotus sprendimus (DSA 16–17 str.);
- 2) interneto platformos, leidžiančios vartotojams sudaryti su prekiautojais nuotolinės prekybos sutartis, sužinojusios, kad prekiautojas siūlo neteisėtą produktą ar paslaugą, privalo apie tai informuoti vartotojus, kurie įsigijo produktą ar paslaugą, ir nurodyti prekiautojo tapatybę (DSA 32 str.);
- 3) interneto platformos (išskyrus labai mažas ir mažas, kaip apibrėžta Rekomendacijos 2003/361/EB¹³ priede) dar papildomai turi sukurti vidaus skundų nagrinėjimo sistemą, kurioje paslaugos gavėjai galėtų teikti skundus dėl interneto platformos sprendimų, priimtų pagal paslaugos gavėjų pranešimus apie neteisėtą turinį (DSA 20 str.);
- 4) labai didelės internetinės platformos privalo bent kartą per metus vertinti su jų paslaugomis susijusią riziką dėl neteisėto turinio sklaidos ir imtis priemonių tai rizikai mažinti (DSA 34, 35 str.) bei paskirti bent vieną atitiktis užtikrinimo pareigūną (DSA 41 str.).

DSA taip pat įtvirtintas skaidrumo imperatyvas pasireiškia keliomis tarpininkavimo paslaugų teikėjų (daugiausia interneto platformų) pareigomis:

- 1) visi tarpininkavimo paslaugų teikėjai privalo bent kartą per metus viešai skelbti aiškias ir lengvai suprantamas ataskaitas apie visus turinio moderavimo veiksmus, kurių ėmėsi per atitinkamą laikotarpį (DSA 15 str.), o interneto platformos turi papildomai pateikti informaciją apie interneto platformos neteisminius ginčus ir apie tai, kiek vidutiniškai aktyvių paslaugos gavėjų per mėnesį yra kiekvienoje valstybėje narėje (DSA 24 str.);
- 2) interneto platformos privalo paslaugos gavėjams suteikti prieigą prie jiems rodomos internetinės reklamos duomenų, kad būtų galima nustatyti (a) kad rodoma informacija yra reklama, (b) konkretų asmenį, kuris yra reklamos užsakovas, (c) prasmingą informaciją apie pagrindinius parametrus, naudojamus nustatant paslaugos gavėją, kuriam rodoma reklama (DSA 26 str.). Labai didelės interneto platformos privalo saugoti duomenis apie (a) reklamos turinį, (b) asmenį, kurio vardu rodoma reklama, (c) reklamos rodymo laikotarpį, (d) paskelbtus komercinius pranešimus, (e) duomenis apie tikslią auditoriją (DSA 39 str.);

11 „What is illegal offline is illegal online: EU tightens rules for internet giants“, *The Brussels Times*, 2022 m. balandžio 23 d., <https://www.brusselstimes.com/219152/what-is-illegal-offline-is-illegal-online-eu-tightens-rules-for-internet-giants>.

12 Giancarlo Frosio, „Platform Responsibility in the Digital Services Act: Constitutionalising, Regulating and Governing Private Ordering“, *Research Handbook on EU Internet Law* (2022), <https://ssrn.com/abstract=4236510>.

13 „2003 m. gegužės 6 d. Europos Komisijos rekomendacija 2003/361/EB dėl mikroįmonių, mažųjų ir vidutinių įmonių apibrėžimo“, OL L, 124, 2003, p. 36, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF>.

- 3) interneto platformos, kurios leidžia vartotojams sudaryti nuotolines prekybos sutartis su prekiautojais, privalo surinkti esminę informaciją apie interneto platforma besinaudojančius prekiautojus (verslininkus) ir patikrinti šios informacijos patikimumą tam, kad vėliau, esant poreikiui, galėtų atsekti prekiautojus (DSA 30 str.).

DSA taip pat įpareigoja interneto platformos paslaugų teikėjus nepažeisti pagrindinių vartotojo (žmogaus) teisių – teisės į privatų ir šeimos gyvenimą, saviraiškos ir informacijos laisvės, teisės į nediskriminavimą, t. y.:

- 1) draudžiama naudoti tikslinę reklamą, pagrįstą nepilnamečių asmens duomenų naudojimu (DSA 28 str.). Absoliutus draudimas profiliuoti nepilnamečius nebuvo įtvirtintas net Bendrajame asmens duomenų apsaugos reglamente (toliau – BDAR)¹⁴, todėl šiuo aspektu DSA papildė BDAR nuostatas;
- 2) privaloma aiškiai informuoti paslaugos gavėjus, kaip pakeisti rekomendavimo sistemose naudojamus pagrindinius parametrus (DSA 27 str.), o labai didelės interneto platformos, naudojančios rekomendavimo sistemas, privalo suteikti galimybę paslaugos teikėjui atsisakyti profiliavimu pagrįstos reklamos (DSA 38 str.);
- 3) draudžiama naudoti klaidinančias elektronines sąsajas ir praktikas, kuriomis siekiama suklaidinti paslaugos gavėją, iškraipant ar mažinant paslaugų gavėjų galimybę priimti laisvus ir informacija pagrįstus sprendimus, pavyzdžiui, naudoti sudėtingą paslaugos užsakymo procedūrą (DSA 25 str.);
- 4) iš esmės privaloma finansuoti paslaugos gavėjo inicijuojamą neteisminį ginčą prieš interneto platformos paslaugos teikėją, nepaisant ginčo baigties, t. y. interneto platformos paslaugų teikėjai turi padengti bylinėjimosi išlaidas (DSA 20 str., 21 str. 5 d.).

DSA, pabrėždama pagrindinių teisių vaidmenį internete ir akcentuodama vartotojų, platformų ir kitų suinteresuotųjų šalių pagrindinių teisių apsaugą, teisės taikytojus ragina nepamiršti skaitmeninių paslaugų atžvilgiu ir interneto reguliavimui apskritai taikyti žmogaus teisių apsaugai esminį ES teisės aktą – Pagrindinių teisių chartiją (toliau – Chartija)¹⁵. Tai patvirtina deklaruojamas DSA tikslas (DSA 1 str. 1 d.) bei faktas, kad Chartija DSA preambulėje ji yra minima net 19 kartų¹⁶.

2.1.1.2. DSA sankcijos

Akivaizdu, kad DSA tarpininkavimo paslaugų teikėjams numato daug pareigų, įpareigojančių veikti iniciatyviai ir lemiančių ženklų resursų panaudojimą tam, kad tarpininkavimo paslaugų teikėjai laikytųsi DSA. Visiškai suprantama, kad už DSA paskirtų pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą tarpininkavimo paslaugų teikėjai privalo prisiimti atsakomybę. Nesilaikant DSA taisyklių, tarpininkavimo paslaugų teikėjams gali būti skiriamos milžiniškos sankcijos, o tai laikytina vienu iš esminių DSA naujovių. Jeigu E-Komercijos direktyvoje tik buvo nurodyta, kad sankcijos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios, tai DSA įtvirtinta sankcijų maksimali riba – skiriama bauda už DSA įtvirtintų prievolių nevykdymą – gali siekti net iki 6 % atitinkamo tarpininkavimo paslaugų teikėjų metinių pajamų ar apyvartos (DSA 52 str. 3 d.). Be to, skirtingai nei E-Komercijos direktyva, DSA numato Europos Komisijos teisę skirti labai

14 „2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)“, OL L 119, p. 1–88, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN>.

15 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, OL C 326, 2012, p. 391–407, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>.

16 DSA preambulės 3, 9, 32, 34, 36, 39, 40, 41, 47, 51, 52, 59, 63, 81, 109, 115, 127, 153, 155 punktai.

didelės interneto platformos paslaugos teikėjui baudas, neviršijančias 6 % bendros pasaulinės metinės apyvartos, ir periodines baudas, neviršijančias 5 % pajamų per dieną dydžio (DSA 74 ir 76 str.). Nors iš pirmo žvilgsnio šios sankcijos gali nepasirodyti didelės, tačiau atsižvelgus į tai, kad labai didelių interneto platformų teikėjų metinės pajamos siekia dešimtis milijardų¹⁷, tikėtina, kad DSA pagrindu skiriamos baudos taip pat gali siekti kelis milijardus eurų. Taip DSA iš esmės keičia neefektyvią sankcijų politiką, kadangi pagal galiojančius Lietuvos Respublikos įstatymus už analogiškus tarpininkavimo paslaugų teikėjų pažeidimus, t. y. už E-Komercijos direktyvą įgyvendinančio Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymo pažeidimus tarpininkavimo paslaugų teikėjams (informacinės visuomenės paslaugų teikėjams) gresia bauda nuo 140 iki 600 eurų (Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimo kodekso 478 str.). Be to, Lietuvos teismų praktikos paieškos sistemose nėra randama nei vienos bylos, kurioje kompetentinga institucija ir (ar) teismas konstatuotų, kad tarpininkavimo paslaugų teikėjas įvykdė įstatymo pažeidimą ir skirtų baudą. Taigi, iki DSA priėmimo buvusi sankcijų politika iš esmės neveikė, kadangi baudos už atitinkamus pažeidimus nebuvo skiriamos, o tai, žinoma, neatgrasė tarpininkavimo paslaugų teikėjų nuo pažeidimų vykdymo. Akivaizdu, kad priėmusi DSA ir garsiai komunikuodama apie grėsmingas sankcijas, ES siekia šią situaciją pakeisti iš esmės.

2.1.1.3. Tarpininkavimo paslaugų teikėjų atsakomybės ribojimas

DSA turinys indikuoja, kad tarpininkavimo paslaugų teikėjai dėl ES vartotojų gerovės turi prisiimti daug pareigų ir didelę atsakomybę, ypač dėl neteisėto turinio pašalinimo. Tačiau DSA, be kita ko, numato tas pačias tarpininkavimo paslaugų teikėjų atsakomybės išimtis (DSA 4–6 str.), kurios buvo numatytos ir E-Komercijos direktyvoje (E-Komercijos direktyvos 12–14 str.). Bendroji tarpininkavimo paslaugų teikėjų atleidimo nuo atsakomybės taisyklė yra ta, kad atsakomybė netaikoma tarpininkavimo paslaugų teikėjui, kuris pagal teikiamų paslaugų pobūdį yra pasyvus (nedalyvauja informacijos perdavime ir pan.), bet sužinojęs apie neteisėtą turinį nedelsdamas pašalina neteisėtą turinį arba panaikina prieigą prie jo. Atitinkamai, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) byloje *Google France*¹⁸ konstatavo, kad atleidimas nuo atsakomybės pagal E-Komercijos direktyvos 14 str. *hostingo* paslaugos teikėjui yra taikomas tada, kai jis „neatliks aktyvaus vaidmens, kuris būtų leidęs jam turėti žinių apie saugomus duomenis ar juos kontroliuoti“ (120 pnt.). Kitaip tariant, aktyvus tarpininkavimo paslaugų teikėjo vaidmuo užkerta kelią tarpininkavimo paslaugų teikėjo atleidimui nuo atsakomybės. Šis ESTT išaiškinimas, be jokios abejonės, taikytinas ir DSA 6 str. Tai patvirtina ir DSA preambulės 23 punktas, kuriame teigiama, kad atleidimas nuo atsakomybės neturėtų būti taikomas, kai paslaugos gavėjas veikia pagal *hostingo* paslaugos teikėjo įgaliojimus ar jo kontroliuojamas.

Tačiau priėmus DSA buvo ne tik išlaikytos E-Komercijos direktyvos nuostatos dėl tarpininkavimo paslaugų teikėjų atsakomybės ribojimo, bet atliktas ir reikšmingas pakeitimas – nustatyta taisyklė, kad pagrindas atleisti tarpininkavimo paslaugų teikėją nuo atsakomybės egzistuoja, jeigu tarpininkavimo paslaugų teikėjas sąžiningai ir rūpestingai, savo iniciatyva atlieka savanoriškus tyrimus arba imasi kitų priemonių, kuriomis siekiama aptikti, nustatyti ir pašalinti neteisėtą turinį ar panaikinti prieigą prie šio turinio arba imasi būtinų priemonių, kad atitiktų

17 „Meta’s (formerly Facebook Inc.) annual revenue from 2009 to 2021“, Statista, <https://www.statista.com/statistics/268604/annual-revenue-of-facebook/>.

18 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 23 d. sprendimas sujungtose bylose *Google France SARL ir Google Inc. prieš Louis Vuitton Malletier SA* (C-236/08), *Google France SARL prieš Viaticum SA ir Luteciel SARL* (C-237/08) ir *Google France SARL prieš Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL ir kt.* (C-238/08“, Curia, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83961&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=956848>.

reikalavimus (DSA 7 str.). Ši nustatyta taisyklė dažnai yra vadinama Gerojo samariečio taisykle¹⁹, nes sąžiningas ir rūpestingas tarpininkas gali išvengti atsakomybės, nepaisant DSA pažeidimų. Įtvirtindama minėtą taisyklę, Europos Komisija akivaizdžiai tikisi iniciatyvaus interneto platformų požiūrio į turinio priežiūrą, moderavimą teikiant paslaugas, nes būtent tokia Gerojo samariečio taisyklės funkcija buvo išdėstyta 2017 m. komunikate „Kova su neteisėtu turiniu internete. Didesnės internetinių platformų atsakomybės link“²⁰. Tačiau svarbu pabrėžti, kad, remiantis DSA 7 str., bet kokie savanoriški tarpininkavimo paslaugų teikėjų veiksmai, nukreipti į neteisėto turinio eliminavimą, automatiškai neatleidžia tarpininkavimo paslaugų teikėjo nuo atsakomybės, bet tik suteikia pagrindą tokiam atleidimui. Tai reiškia, kad tarpininkavimo paslaugų teikėjai niekada negali būti tikri, kad jų savanoriški veiksmai apsaugos nuo atsakomybės. Vis dėlto DSA preambulės 26 punktą suteikia šiek tiek aiškumo taikant Gerojo samariečio taisyklę, kadangi įpareigoja tarpininkavimo paslaugų teikėją, kad jo savanoriškos priemonės būtų pakankamai patikimos eliminuojant neteisėtą turinį. Gerojo samariečio taisykle taip pat negali būti naudojamos nesąžiningai, t. y. ja negalima siekti išvengti tarpininkavimo paslaugų teikėjo pareigų. Pažymėtina, kad iki DSA projekto Gerojo samariečio taisyklė buvo orientuota į labai dideles interneto platformas (pvz.: „Facebook“, „Instagram“, „Youtube“, „Amazon“, „Google Search“), tačiau DSA 7 str. taikoma platesniam subjektų ratui – visiems tarpininkavimo paslaugų teikėjams. Todėl kyla pagrįstų klausimų, ar Gerojo samariečio taisyklė nebuvo nepagrįstai ir neproporcingai išplėsta. Tai gali lemti nepagrįstą tarpininkavimo paslaugų teikėjų atsakomybės ribojimą ar net eliminavimą, taip pažeidžiant naudotojų interesus.

2.1.1.4. Bendras DSA poveikis

DSA sukuria naują sistemą, pagal kurią tarpininkavimo paslaugų teikėjai privalo prisiimti daug pareigų, susijusių tiek su neteisėto turinio pašalinimu, tiek su skaidrumo imperatyvo laikymusi, taip pat pareigą laikytis vartotojų teisių apsaugos. Vis dėlto tarpininkavimo paslaugų teikėjai verčiami laikytis naujų pareigų ne tik prievarta. Gerojo samariečio taisyklė motyvuoja tarpininkavimo paslaugų teikėjus aktyviai prižiūrėti, ar teikiant tarpininkavimo paslaugas nėra dalijamasi neteisėtu turiniu. O kiti suinteresuoti asmenys – paslaugų gavėjai (vartotojai ir verslininkai) – dėl DSA nuostatų gauna tik daugiau teisių, laisvės ir galimybių veikti skaitmeninėje erdvėje. Tuo aspektu DSA primena BDAR. Kaip ir BDAR atveju, taip ir dėl DSA ne ES kapitalo paslaugų teikėjai, labai tikėtina, nėra patenkinti šiuo nauju reguliavimu, kuriam reikia papildomų tarpininkavimo paslaugų teikėjų resursų. Be kita ko, DSA iš esmės yra globalaus poveikio²¹ aktas, todėl, autorių nuomone, kuria naują pasaulinį tarpininkavimo paslaugų standartą, kuriuo vėliau galimai paseks Jungtinės Amerikos Valstijos ir kitos pasaulio šalys.

Vis dėlto DSA yra reikšminga ne tik tarpininkavimo paslaugų teikėjams, bet ir pačiai Europos Sąjungai ir valstybėms narėms, kadangi jos patirs administracinę naštą dėl poreikio kontroliuoti tarpininkavimo paslaugų teikėjų pareigų vykdymą bei DSA laikymąsi apskritai. DSA įpareigoja visas valstybes nares (įskaitant Lietuvą) iki 2024 m. vasario 17 d. iš kompetentingų institucijų bent vieną paskirti skaitmeninių paslaugų koordinatoriumi, kuris atsakytų už visus klausimus, susijusius su DSA įgyvendinimo priežiūra ir vykdymo užtikrinimu valstybėje narėje bei

19 Sebastian Felix Schwemer, „Digital Services Act: A reform of the e-Commerce Directive and much more“, *Research Handbook on EU Internet Law* (2022): 11, <https://ssrn.com/abstract=4213014>.

20 Europos Komisija, „Communication on Tackling Illegal Content Online – Towards an enhanced responsibility of online platforms“, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/communication-tackling-illegal-content-online-towards-enhanced-responsibility-online-platforms>.

21 DSA taikomas tarpininkavimo paslaugoms, kurių gavėjų įsisteigimo arba gyvenamoji vieta yra Europos Sąjungoje, neatsižvelgiant į tokių tarpininkavimo paslaugų teikėjų įsisteigimo vietą (DSA 2 str. 1 d.).

būtų kontaktinis centras Europos Komisijai ir naujai kuriamai Europos skaitmeninių paslaugų valdybai (DSA 50, 51 str.). Be kita ko, pagal DSA skaitmeninių paslaugų koordinatorius turi kompetenciją suteikti sertifikatus neteisminio ginčų sprendimo įstaigoms, kurias taip pat gali steigti ir valstybės narės, taip leidžiant vykdyti ginčų sprendimo veiklą (DSA 21 str.).

Priėmus DSA, E-Komercijos direktyvą įgyvendinantis Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas²² turėtų netekti galios arba būti pakoreguotas taip, kad jo nuostatos neprieštarautų DSA nuostatoms. Atitinkamai, Europos Komisija tampa tarpininkavimo paslaugų kontrolieriumi ir reguliuotoju. Nors tai vertintina pozityviai, kadangi taip visiškai harmonizuojama ir suvienodinama valstybių narių teisė, tačiau tai potencialiai gali sukelti nesutarimus tarp valstybių narių, jeigu pagal Europos Komisijos instrukcijas kurios nors valstybės politikos turinys būtų pašalintas kaip neteisėtas turinys (pvz.: melagingas, dezinformaciją ar neapykantą kurstantis turinys).

2.1.1.5. DSA kritika

Paradoksalu, kad DSA, kuris tarpininkavimo paslaugų teikėjams nustato pareigas, užtikrinančias pagrindinių vartotojo (žmogaus) teisių įgyvendinimą, susilaukia gana gausios kritikos dėl keliamo pavojaus fundamentaliai asmens teisei į saviraišką. Yra manoma, kad tarpininkavimo paslaugų teikėjai, nenorėdami pažeisti DSA įpareigojimų ir bijodami būti nubausti finansiškai, ir taip pat norėdami atitikti Gerojo samariečio taisyklę, gali imtis prevenciškai šalinti kaip neteisėtą tą vartotojų turinį, kuris laikytinas teisėtu²³. Toks tarpininkavimo paslaugų teikėjų elgesys, be abejo, keltų pagrįstą klausimą tiek dėl nepagrįsto saviraiškos laisvės ribojimo ar net cenzūros, tiek dėl žalos žiniasklaidos laisvei, tiek ir pliuralizmui. Tiesa, žinoma, kad dar iki DSA priėmimo privatūs tarpininkavimo paslaugų teikėjai turėjo ir tebeturi didelę veiksmų laisvę nustatyti naudojimosi paslaugomis sąlygas, taip pat jie gali šalinti ne tik neteisėtą turinį. Be to, nors ir Gerojo samariečio taisyklė galimai skatina tarpininkavimo paslaugų teikėjus atlikti bendrąją stebėseną, kuri pagal DSA 8 str. nėra privaloma, tačiau tai nereiškia, kad tarpininkavimo paslaugų teikėjas negali veikti aktyviai ir negali stebėti informacijos, kurią perduoda ar saugo. Tačiau Gerojo samariečio taisyklės paskatinta stebėseną, tikėtina, gali lemti, kad tarpininkavimo paslaugų teikėjai rinks daugiau asmens duomenų, o tai prieštarautų duomenų minimizavimo principui (BDAR 5 str. 1 d. (c) pnk.).

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad DSA, apkraudama tarpininkavimo paslaugų teikėjus įvairiomis pareigomis, tarsi daro prielaidą, kad tarpininkavimo paslaugų teikėjai turi daug finansinių resursų, kad galėtų įgyvendinti DSA įpareigojimus. Nors privačių ir į komerciją orientuotų tarpininkavimo paslaugų teikėjų atveju ši prielaida tikriausiai yra pagrįsta, tačiau DSA nenumato jokių išlygų tarpininkavimo paslaugų teikėjams, kurie veikia ne komerciniais tikslais (pvz., „Wikipedia“) ir turi didelį vartotojų skaičių²⁴. Šiems tarpininkavimo paslaugų teikėjams DSA pareigos gali tapti sunkiai įgyvendinamos.

22 Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2006-06-10, Nr. 65-2380..

23 „Digital Services Act proposal: the start of a new era in digital regulation“, Dr2 Consultants, <https://dr2consultants.eu/digital-services-act-proposal-the-start-of-a-new-era-in-digital-regulation/>.

24 Annegret Bendiek, „The Impact of the Digital Service Act (DSA) and Digital Markets Act (DMA) on European Integration Policy“, *German Institute for International and Security Affairs* (2021): 10, <https://www.swp-berlin.org/en/publication/the-impact-of-the-digital-service-act-dsa-and-digital-markets-act-dma-on-european-integration-po>.

2.1.2. Skaitmeninės rinkos akto (DMA) reguliavimas ir jo reikšmė

Skirtingai nei DSA atveju, DMA neturėjo jokio pirmtako, t. y. nebuvo jokios direktyvos ar kito teisės akto, kurio pagrindu būtų sukurtas DMA. Kitaip tariant, DMA yra visiškai naujas teisės aktas, kurio reguliavimo dalykas anksčiau nebuvo reguliuojamas. Be to, jeigu DSA siekiama apsaugoti pagrindines vartotojų teises ir sukurti skaidrią tarpininkavimo paslaugų teikėjų (interneto platformų) atskaitomybės sistemą, apsaugančią vartotojus nuo įkyraus ir perteklinio duomenų rinkimo ir reklamavimo naudojant profiliavimą, tai DMA siekiama reguliuoti didžiųjų interneto platformų teikėjų, kontroliuojančių prieigą prie esminių interneto platformų ir vadinamųjų prieigos valdytojų (angl. *gatekeepers*), veiklą²⁵. Prieigos valdytojais („vartų sargais“) yra laikomos bendrovės, kurios turi didžiulę galią interneto platformų naudotojams (tiek verslininkams, tiek vartotojams), kurios taip vyrauja interneto erdvėje ir skaitmeninėje rinkoje, kad būtent naudodamiesi jų paslaugomis daug vartotojų ir verslininkų realiai patenka į skaitmeninę erdvę ir veikia skaitmeninėje rinkoje. Prieigos valdytojų platformos („interneto vartai“) yra neatsiejami nuo daugelio vartotojų kasdienybės ir verslininkų galimybių parduoti prekes ir paslaugas. Tokiais „interneto vartais“ yra laikytinos interneto paieškos sistemos (pvz., „Google Search“), socialiniai tinklai (pvz., „Facebook“), internetinės prekyvietės (pvz., „Amazon“), dalijimosi vaizdo medžiaga platformos (pvz., „Youtube“), su numeriu nesiejamo asmenų tarpusavio ryšio platformos (pvz., „Viber“), operacinės sistemos (pvz., „Android“), interneto naršyklės (pvz., „Google Chrome“), virtualūs asistentai (pvz., „Apple Siri“), debesijos kompiuterijos platformos (pvz., „Dropbox“) ir kitos reikšmingos platformos, kuriose suteikiamos DMA 2 str. 2 d. nurodytos pagrindinės platformos paslaugos.

Pasak Europos Komisijos, prieigos valdytojai yra dominuojantys ūkio subjektai, nes vartotojų ir verslininkų priklausomybė nuo prieigos valdytojų leidžia šiems užsiimti nesąžininga praktika, tenkinant išimtinai savo ir neatsižvelgiant į interneto platformų naudotojų interesus, o pati rinkos ekonomika nėra pajėgi suvaldyti prieigos valdytojų turimą galią (DMA preambulės 5 p.). Nors Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) draudžia dominuojančių ūkio subjektų piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi, taip pat susitarimus, sprendimus ar veiksmus, kuriais siekiama riboti konkurenciją (SESV 101-102 str.), tačiau, pasiūlydama priimti DMA, Europos Komisija akivaizdžiai išreiškė poziciją, kad skaitmeninės rinkos atveju galiojančios konkurencijos teisės *ex post* reguliavimas nėra pakankama priemonė antimonopolinės politikos tikslams pasiekti²⁶. Pažymėtina, kad stiprūs skaitmeninės rinkos dalyviai yra natūraliai linkę stiprėti, be kita ko, dėl to, kad jie gali pasiekti ir rinkti didelius duomenų kiekius ir juos panaudoti analizei ir rinkodarai, o vartotojai labiau vertina ir renkasi platformas su didele vartotojų baze²⁷. Taigi, atsižvelgdama į skaitmeninės rinkos ypatumus, Europos Komisija nusprendė, kad antikonkurencinės politikos tikslams įgyvendinti reikia kovoti ne tik su pasekmėmis, bet *ex ante* reguliavimu (DMA) užkardyti konkurencijos taisyklių pažeidinėjimo priežastis, apsunkinant ūkio subjektų galimybę dominuoti rinkoje.

Pagal DMA prieigos valdytojais („vartų sargais“) gali būti laikomos įmonės, kurios teikia bent vieną pagrindinę platformos paslaugą (kaip apibrėžta DMA 2 str. 2 d.) ir kurios (a) daro didelį poveikį vidaus rinkai, (b) jų paslauga yra svarbi sąsaja, kuria naudodamiesi verslo klientai gali pasiekti galutinius naudotojus, (c) užima įsitvirtinusios ir ilgalaikės rinkos dalyvės poziciją arba numatoma, kad tokią poziciją užims artimiausiu metu (DMA 3 str. 1 d.). Akivaizdu, kad šie kriterijai yra labai abstraktūs ir remiantis vien jais būtų labai sunku nustatyti, kas yra prieigos

25 Bendiek, *supra note*, 24.

26 Europos Parlamentas, „Briefing. EU Legislation in Progress. Digital markets act“, [https://www.jukkarannila.fi/docs/EPRS_BRI\(2021\)690589_EN.pdf](https://www.jukkarannila.fi/docs/EPRS_BRI(2021)690589_EN.pdf).

27 *Ibid.*

valdytojais, o kas ne. Todėl DMA papildomai patikslina, kad prieigos valdytoju yra laikoma įmonė, (a) kurios vertė siekia 75 mlrd. eurų arba generuojama metinė apyvarta yra ne mažesnė nei 7,5 mlrd. eurų, arba (b) turinti daug platformos naudotojų, t. y. ne mažiau nei 45 mln. aktyvių galutinių vartotojų per mėnesį ir 10 000 aktyvių verslo klientų per metus (DMA 3 str. 2 d.). Bet koks pagrindines platformos paslaugas teikiančios įmonės vengimas tapti prieigos valdytoju dirbtinai segmentuojant, dalijant, fragmentuojant ar skaidant paslaugas yra vertinamas kaip neteisėtas DMA apėjimas (DMA 13 str.). Priešingai, pasiekęs interneto platformos valdytoju keliamus finansinius ar naudotojų skaičiaus kriterijus, pagrindinių platformos paslaugų teikėjas privalo apie tai informuoti Europos Komisiją, o ši tokiam teikėjui suteikia prieigos valdytojo statusą (DMA 3 str. 3 d.). Taip pat Europos Komisija sukūrė mechanizmą, kuriuo būtų eliminuojama galimybė išvengti prieigos valdytojo statuso įgijimo. Europos Komisija reguliariai atlieka rinkos tyrimą ir gali savarankiškai suteikti paslaugas teikėjui prieigos valdytojo statusą (DMA 17 str.).

Suteikdama prieigos valdytojo statusą, Europos Komisija taip pat atnaujina prieigos valdytojų sąrašą (kurį išviešina) ir pateikia pagrindinių platformos paslaugų, kurias teikia prieigos valdytojas ir kurios kiekviena atskirai yra svarbi sąsaja tarp verslo klientų ir galutinių naudotojų, sąrašą (DMA 4 str. 3 d.). Taigi, prieigos valdytojo statusas nebūtinai turi apimti visas jo teikiamas paslaugas, bet gali būti aktualus tik daliai teikiamų paslaugų. Įtraukimas į prieigos valdytojų sąrašą sukelia labai aiškias pasekmes – papildomas pareigas pagrindines platformos paslaugas teikiančioms įmonėms dėl jų dominuojančios padėties. Prieigos valdytojų pareigos iš esmės yra nukreiptos į tai, kad būtų užkertamas kelias konkurencijos ribojimui ir nesąžiningai praktikai.

Esminė DMA taisyklė – prieigos valdytojams draudžiama per valdomas interneto platformas suteikti sau pranašumą konkurentų atžvilgiu. Dėl šios priežasties prieigos valdytojais yra įpareigoti:

1. leisti galutiniams naudotojams lengvai pašalinti įdiegtą prieigos valdytojo programinę įrangą ir keisti į prieigos valdytojo produktus ir paslaugas nukreipiančius nustatymus (DMA 6 str. 3 d.);
2. leisti įdiegti ir veiksmingai naudoti trečiųjų šalių programinę įrangą (DMA 6 str. 4 d.);
3. netaikyti palankesnių sąlygų savo paties siūlomoms paslaugoms ir produktams nei taikoma panašioms trečiosios šalies paslaugoms ar produktams (DMA 6 str. 5 d.);
4. nenaudoti jokių viešai neprieinamų duomenų, kurie yra sugeneruoti arba suteikti verslo klientų, jiems naudojantis atitinkamomis pagrindinėmis platformos paslaugomis arba kartu teikiamomis ar joms teikti reikalingomis paslaugomis (DMA 6 str. 2 d.);
5. nereikalauti, kad galutiniai naudotojai ir verslo klientai naudotų kitas prieigos valdytojo paslaugas (DMA 6 str. 6 d., 6 str. 7 d., 5 str. 7 d., 5 str. 8 d.);
6. paslaugų teikėjams ir aparatinės įrangos teikėjams nemokamai leisti užtikrinti veiksmingą sąveikumą su tomis pačiomis aparatinės ir programinės įrangos funkcijomis (DMA 6 str. 7 d.);
7. netrukdyti verslo klientams siūlyti galutiniams naudotojams tuos pačius produktus ar paslaugas, pasinaudojant trečiųjų šalių teikiamomis internetinėmis tarpininkavimo paslaugomis arba savo pačių tiesioginio pardavimo internetu kanalu (DMA 5 str. 3 d.).

Kadangi DMA koncentruojasi į konkurencijos apsaugą ir jos skatinimą, apribojant prieigos valdytojų priemones pasinaudoti galia rinkoje, o vienas iš prieigos valdytojų galios įrankių – didelės apimties ir profesionaliai išanalizuoti duomenys, todėl DMA nustato išimtinai prieigos valdytojams skirtas naujas asmens duomenų tvarkymo taisykles. Šiuo aspektu DMA gali būti laikomas BDAR nuostatas įgyvendinančiu ar net papildančiu aktu. Nesant laisvo asmens sutikimo, DMA prieigos valdytojams draudžia (a) internetinės reklamos teikimo tikslu tvarkyti galutinių naudotojų, kurie naudojami trečiųjų šalių paslaugomis, asmens duomenis, (b) sujungti

asmens duomenis, kurie gauti teikiant vieną prieigos valdytojo paslaugą, su asmens duomenimis, gautais teikiant kitą prieigos valdytojo paslaugą, arba su asmens duomenimis, gautais naudojantis trečiųjų šalių paslaugomis, (c) prieigos valdytojo pagal vieną paslaugą gautus asmens duomenis kryžminiu būdu naudoti teikiant kitas to paties prieigos valdytojo paslaugas, (d) prijungti galutinius naudotojus prie kitų to paties prieigos valdytojo paslaugų tam, kad prieigos valdytojas galėtų sujungti asmens duomenis (DMA 5 str. 2 d.). Taigi, DMA iš esmės prieigos valdytojams nustato imperatyvą atskirti ir nederinti (nesujungti) asmens duomenų, gautų teikiant skirtingas paslaugas. Maža to, DMA įpareigoja prieigos valdytojus nenaudoti jokių viešai neprieinamų duomenų, kurie yra sugeneruoti arba suteikti verslo klientų, jiems naudojantis prieigos valdytojų pagrindinėmis platformos paslaugomis (DMA 6 str. 2 d.). Akivaizdu, kad šių priemonių tikslas – apriboti prieigos valdytojų galimybę naudotis asmens duomenimis kaip galios priemone ir laikyti tai savo turtu. Europos Sąjunga aiškiai parodo, kad asmens duomenys priklauso naudotojams, todėl įtvirtina prieigos valdytojų pareigą nemokamai perkelti duomenis pas konkurentus (DMA 6 str. 9 d. ir 6 str. 10 d.).

2.1.2.1 DMA sankcijos

Prieigos valdytojams nesilaikant DMA nustatytų pareigų, be abejo, aktyvuojamas DMA nustatytas sankcijų mechanizmas, kurį įgyvendina Europos Komisija. Jeigu prieigos valdytojas atlieka pažeidimą pirmą kartą, tada Europos Komisija gali skirti baudą, kuri maksimaliai siekia 10 % visos įmonės pasaulinės metinės apyvartos, o atlikus pakartotinius pažeidimus maksimali bauda gali būti padidinta iki 20 % visos įmonės pasaulinės metinės apyvartos (DMA 30 str.). Jei yra sistemingų pažeidimų, Europos Komisija taip pat turi teisę taikyti papildomas priemones, būtinas, kad būtų laikomasi DMA reikalavimų. Tai gali būti struktūrinės priemonės, pvz., priverstinis prieigos valdytojo verslo dalių pardavimas arba draudimas įsigyti kitas skaitmeninio sektoriaus įmones (DMA 31 str.). Taigi, kaip ir DSA atveju, baudos prieigos valdytojams yra vertintinos kaip itin didelės ir net lenkia DSA nustatytus maksimalius baudų dydžius.

2.1.2.2. Bendras DMA poveikis

Autorių nuomone, DMA nustatytas draudimas per valdomas interneto platformas suteikti sau pranašumą iš skaitmeninės rinkos lyderių (prieigos valdytojų) gali pareikalauti sisteminių, techninių ir procedūrinių pakeitimų ir, labai tikėtina, apribos jų konkurencinį pranašumą skaitmeninėje rinkoje. Skaitmeninės rinkos atvėrimas ir išskaidrinimas galimai lems gerokai didesnę konkurenciją. Todėl siekdami išlaikyti turimą galią rinkoje prieigos valdytojai, tikėtina, turės keisti savo veiklos modelį. Taigi, DMA neabejotinai apsunkins prieigos valdytojų padėtį. O platformų naudotojų (verslininkų ir vartotojų) padėtį DMA turėtų reikšmingai pagerinti. Verslininkai dėl DMA turėtų gauti potencialią naudą, nes jų atžvilgiu pagrindines platformos paslaugas teikiančios įmonės, tikėtina, veiks skaidriau ir sudarys lygesnes konkuravimo sąlygas. Atitinkamai, vartotojai potencialiai turės daugiau pasirinkimo laisvės, geresnę asmens duomenų apsaugą ir galės naudotis sąveikumo ir duomenų perkeliamumo pranašumais.

DMA pasižymi plataus masto (globaliu) poveikiu, kadangi yra taikomas pagrindinėms platformos paslaugoms, kurias prieigos valdytojai teikia arba siūlo Europos Sąjungoje įsisteigusiems, įsikūrusiems verslo klientams arba galutiniams naudotojams (DMA 2 str. 1 d.). Nei prieigos valdytojų įsisteigimo vieta, nei jų paslaugų teikimui taikytina teisė nedaro jokie poveikio DMA taikymui. Nors DMA yra tiesioginio taikymo ES teisės aktas ir neabejotinai laikytinas Lietuvos teisės dalimi, DMA aktualumas Lietuvos teisinei sistemai (įskaitant institucijas) yra kiek

abejotinas, kadangi iš esmės vienintelis šio teisės akto taikytojas bus Europos Komisija. Priešingai nei *ex post* konkurencijos teisės reguliavimo atveju, Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybai (kaip ir kitoms nacionalinėms institucijoms) DMA nenumato iš esmės jokie vaidmens, išskyrus Komisijos informavimą apie galimą DMA nevykdymą ir kitas pagalbines funkcijas (DMA preambulės 91 pnk.). Be to, pažymėtina, kad DMA neturi jokio poveikio nacionalinės konkurencijos taisyklėms (pvz., Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymui²⁸). Tiesa, DMA palieka galimybę dėl prieigos valdytojo veiksmų verslo klientams ir galutiniams naudotojams kreiptis į nacionalinius teismus (DMA 5 str. 6 d.).

2.1.2.3. DMA kritika

Nors DMA siekiama sudaryti sąžiningesnę skaitmeninę rinką ir užkardyti prieigos valdytojų piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi, tačiau DMA kritikai pabrėžia, kad pernelyg griežtas DMA reguliavimas gali pakenkti inovacijų, kurias dažniausiai kuria būtent skaitmeninės rinkos lyderiai (prieigos valdytojai), vystymui. Todėl bent jau trumpuoju laikotarpiu kai kurios skaitmeninės paslaugos paslaugų naudotojams gali sąlygiškai suprastėti²⁹. Tai, be kita ko, galimai pakenktų skaitmeninės rinkos augimui, kuris yra vienas iš ES tikslų, ir apskritai sukeltų daug abejonių DMA prasmingumu ir naudingumu. Vis dėlto tikėtina, kad ilginiui skaitmeninės rinkos išskaidrinimas ir didesnė konkurencija ne tik suteiks daugiau pasirinkimo vartotojams, bet ir labiau paspartins naujoves³⁰, nes, esant keletui lygiaverčių konkurentų, jie dėl rinkos dalies turės kovoti sąžiningais metodais, o paslaugų teikėjai neabejotinai turės gerinti paslaugos kokybę. Tačiau dalis konkurencijos teisės ekspertų DMA kritikuoja dėl to, kad tik kiekybiniais kriterijais pagrįstas prieigos valdytojų nustatymas gali lemti, kad dalis paslaugų teikėjų bus nepagrįstai laikomi prieigos valdytojais³¹. Šis veiksnys taip pat gali lemti DMA neefektyvumą ir skaitmeninės rinkos silpninimą. Be kita ko, DMA kritikai abejoja prieigos valdytojų padėties apsunkinimo pagrįstumu. DMA sukuria situaciją, kai prieigos valdytojui nepadarus jokio konkurencijos teisės pažeidimo, jis yra *a priori* vertinamas kaip potencialus konkurencijos taisyklių pažeidėjas, kuriam reikia specialių suvaržymų.

Išvados

1. Priėmus DSA buvo reikšmingai modernizuota ir detaliau reglamentuota E-Komercijos direktyva, kuria reguliuojama tarpininkavimo paslaugų teikėjų veikla. DSA paliko nepakeistas kertines E-Komercijos direktyvos nuostatas, tačiau reikšmingai jas papildė. Svarbu tai, kad DSA kategorizavo (skaitmeninių) tarpininkavimo paslaugų teikėjus pagal teikiamas paslaugas ir naudotojų skaičių, o tarpininkavimo paslaugų teikėjams, turintiems didesnę poveikį visuomenei, taiko daugiau ir griežtesnių įpareigojimų. DSA iš esmės nustato šias bendrąsias tarpininkavimo paslaugų teikėjų pareigas: (a) užkirsti kelią neteisėto turinio platinimui, (b) nepažeisti vartotojo teisių nepagrįstai taikant tikslinę reklamą, (c) laikytis institucinės priežiūros

28 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999-04-02, Nr. 30-856.

29 David Teece ir Henry Kahwaty, „Is the Proposed Digital Markets Act the Cure for Europe’s Platform Ills? Evidence from the European Commission’s Impact Assessment“, Berkeley Research Group Institute, https://media.thinkbrg.com/wp-content/uploads/2021/04/11215103/Is-the-DMA-the-Cure_Teece_Kahwaty.pdf.

30 Zach Meyers, „No pain, no gain? The Digital Markets Act“, Centre for European Reform, <https://www.cer.eu/publications/archive/policy-brief/2022/no-pain-no-gain-digital-markets-act#:~:text=Critics%20of%20the%20DMA%20argue,their%20dominance%20is%20most%20enduring>.

31 Carmelo Cennamo ir Daniel Sokol, „Can the EU Regulate Platforms Without Stifling Innovation?“, *Harvard Business Review* (2021), <https://hbr.org/2021/03/can-the-eu-regulate-platforms-without-stifling-innovation>.

- priemonių. Atitinkamai, DSA paslaugų gavėjams suteikia daugiau teisių, laisvės ir galimybių veikti skaitmeninėje erdvėje.
2. Siekiant subalansuoti tarpininkavimo paslaugų teikėjų padėtį, DSA įtvirtina naują tarpininkavimo paslaugų teikėjų atleidimo nuo atsakomybės taisyklę (Gerojo samariečio taisyklę), kad sąžiningas ir rūpestingas tarpininkavimo paslaugų teikėjo veikimas, imantis savanoriškų priemonių, nukreiptų į neteisėto turinio pašalinimą, gali būti pagrindas atleisti nuo atsakomybės.
 3. DMA įtvirtinamas *ex ante* reguliavimas, kuriuo siekiama užkirsti kelią konkurencijos ribojimui ir nesąžiningai praktikai, taip pat apsunkinti skaitmeninės rinkos dalyviams įgyti dominuojančią padėtį. Šiuos tikslus bandoma pasiekti DMA uždraudžiant prieigos valdytojams įvairiomis priemonėmis suteikti sau pranašumą prieš konkurentus.
 4. DSA ir DMA numatytos itin didelės finansinės sankcijos neabejotinai reikšmingai paveiks skaitmeninių tarpininkavimo paslaugų teikėjus ir prieigos valdytojus, kadangi motyvuos šiuos subjektus laikytis DSA ir DMA numatytų pareigų.
 5. DSA ir DMA turės poveikį Lietuvos teisei vien dėl to, kad tai yra tiesioginio taikymo Europos Sąjungos teisės aktai (reglamentai). Tiesa, DSA poveikis Lietuvos teisei bus gerokai didesnis, nes jis kartu keičia ne tik E-Komercijos direktyvą, bet ir ją įgyvendinantį Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymą. Be to, Lietuvoje veikiančios (skaitmeninių) tarpininkavimo paslaugų teikėjai privalės laikytis DSA nustatytų pareigų, o naudotojai galės įgyvendinti DSA numatytas teises ir apginti savo interesus.

The Significance of the EU Digital Services Act and the EU Digital Markets Act for Lithuania

Mykolas Romeris University Law School
Private Law Institute
Prof. dr. Paulius Pakutinskas
E-mail: paulius.pakutinskas@mruni.eu
Doctoral candidate Karolis Šikšnys
E-mail: kasiksnys@stud.mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-13

Summary. *This article analyzes two European Union regulations that entered into force at the end of 2022: the Digital Services Act and the Digital Markets Act. These acts introduced significant new rules for the provision of digital services and the operation of digital market participants in the market, and aim both to protect the rights and interests of users of digital services and to encourage the development and progress of digital markets in the European Union. The aforementioned regulations significantly change the digital services market, as new additional obligations of a mandatory nature are foreseen for leading digital service providers. The European Union is in the process of creating new instruments for the supervision of these leading digital service providers. The Digital Services Act and the Digital Markets Act essentially aim to transfer some of the power held by dominant digital service providers to their smaller competitors, business customers and end users*

(consumers).

Keywords: *digital services, digital market, electronic commerce, gatekeepers, European Union law, Digital Services Act, DSA, Digital Markets Act, DMA.*